

// Ukrai'ns'kyj tyzhden'. – 2014. – №34 (354). – S.5–6.

5. Vasylenko V. Rosijs'ko-ukrai'ns'ka kryza 2014 r.: prychny, perebig ta polityko-pravovi naslidky / V.Vasylenko // Ukrai'ns'kyj tyzhden'. – 2014. – №42 (362). – S.28–42.

6. Gorbach V. Putin zaraz dumaje ne pro peremogu, a jak ne prograty j unyknuty katastrofy / V.Gorbach // Krai'na. – 2014. – №30 (233). – S.29–31.

7. Grycak Ja. Strasti za nacionalizmom: stara istorija na novyj lad / Ja.Grycak. – K.: Krytyka, 2011.

8. Dacjuk S. Strategija peremogy Ukrai'ny u vijni z Rosijeju [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/53a5542ba2a4a>.

9. “I dosi nevidomo, hto zh vygrav vybory 2004 roku?” // Krai'na. – 2012. – №36 (139). – S.30–33.

10. Kazans'kyj D. P'jata vijna / D.Kazans'kyj // Ukrai'ns'kyj tyzhden'. – 2014. – №30 (350). – S.26–27.

11. Kasha Sal'cova. Vam povistka [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://life.pravda.com.ua/columns/2014/08/14/177476>.

12. Koly Rosija perestane buty nashym vorogom // Krai'na. – 2014. – №29 (232). – S.4–7.

13. Kreml' sprobue predstavty vse tak, niby vin do c'ogo ne prychetnyj (jak Putin vidstupatyme z Ukrai'ny) // Krai'na. – 2014. – №30 (233). – S.20–23.

14. Ljuk G. Poroshenko i ego “Divannaja sotnja” [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2014/08/29/7036126/view_print.

15. Makarov Ju. Vystrazhdana svoboda / Ju.Makarov // Ukrai'ns'kyj tyzhden'. – 2014. – №34 (354). – S.9.

16. “Ne povtorymo 1920-ti, bo Nebesna sotnja vygrala Tretju svitovu” // Krai'na. – 2014. – №24 (227). – S.30–31.

17. Olejnikova N. “Pjaterka” za grjaznyj piar [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.pravda.com.ua/rus/columns/2014/08/29/7036131>.

18. Parubij A. Zaraz tryvaje global'na vijna jadernoi' derzhavy–terorysta na choli z terorystom №1. [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zik.ua/ua/news/2014/07/19/parubiy_zaraz_tryvaie_globalna_vijna_yadernoi_derzhavyterorysta_na_choli_z_terorystom_1.

19. Pyrig V. Analitik RNBO peredbachyv vijnu z Rosijeju majzhe rik tomu [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://zaxid.net/news/showNews.do?analitik_rnbo_peredbachiv_viynu_z_rosiyeyu_mayzhe_rik_tomu.

20. Radzihovs'kyj L. “Vyjavylos', shho Ukrai'na – derzhava, gromadjany jakoi' gotovi za nei' vmyraty” / L.Radzihovs'kyj // Krai'na. – 2014. – №30 (233). – S.24–26.

21. Snajder Tymoti. Fashyzm povertajet'sja v krai'nu, jaku kolys' zrujnuvav [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.istpravda.com.ua/columns/2014/05/23/142887>.

22. “S'ogodni na Shodi Ukrai'ny vyrishujet'sja majbutnje vs'ogo JeS” [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://gazeta.ua/articles/comments-newspaper/_sogodni-na-shodi-ukrayini-virishuyetsya-majbutnye-vsogo-es.

23. Jak kerivnyctvo Dnipropetrovshhyny zabezpechuje spokij u regioni // Krai'na. – 2014. – №24 (227). – S.13–16.

Potapenko Ya. O., Doctor of History, Associate Professor of Department of History and Culture of Ukraine State University “Perejaslav–Khmelnitsky Pedagogical University named Gregory Skovoroda” (Ukraine, Perejaslav–Khmelnitsky)

Causes and nature of fifth Russian–Ukrainian war (Patriotic War of 2014–? years)

On the basis of complex historical and political science approach, combined with epistemological practices of the existential–anthropological tradition, an attempt to identify, comprehend and narrative play the main reasons and the basic characteristics and key meanings dramatic events of 2014 years on Donbass are taken. The author tries to introduce and improved into the national socio–cultural discourse his proper understanding of the current of the modern Russian–Ukrainian war, which treats as an inevitable stage of the national liberation movement.

Keywords: Russian–Ukrainian War of 2014 years, the national liberation movement, the Russian–terrorist invaders, Donbass, armed aggression against Ukraine.

Потапенко Я. А., доктор исторических наук, доцент кафедры истории и культуры Украины, ГВУЗ “Переяслав–Хмельницкий государственный педагогический университет имени Григория Сковороды” (Украина, Переяслав–Хмельницкий)

Причины и характер пятой русско–украинской войны (Отечественной войны 2014–? гг.)

На основании комплексного историко–политологического подхода, совмещенного с гносеологическими практиками экзистенциально–

антропологической традиции, предпринята попытка выделить, осмыслить и нарративно воссоздать главные причины, базовые характеристики и ключевые смыслы драматических событий 2014 года на Донбассе. Автор пытается проартикулировать и ввести в отечественный социокультурный дискурс существенное понимание особенностей нынешней российской–украинской войны, которую трактует в качестве неотвратимого этапа национально–освободительного движения.

Ключевые слова: российско–украинская война 2014 года, национально–освободительное движение, российско–террористические захватчики, Донбасс, вооруженная агрессия против Украины.

* * *

УДК 930.1(470)+94(477)“20/21”

Маслак В. І.

кандидат історичних наук, доцент, завідувач кафедри українознавства, Кременчуцький національний університет ім. М. Остроградського (Україна, Кременчук), v.i.maslak.63@yandex.ua

ЧИ ІСНУВАЛА РАНЬОМОДЕРНА УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА? НОВА СПРОБА ПЕРЕОБГРУНТУВАТИ ТРАДИЦІЙНУ РОСІЙСКУ КОНЦЕПЦІЮ БЕЗДЕРЖАВНОСТІ ГЕТЬМАНЩИНИ

Досліджується новітня спроба в російській історіографії поставити під сумнів існування ранньомодерної Української держави у другій половині XVII ст. Висвітлено концептуальні підходи Я.Лазарева, який в рамках великодержавницького прочитання української історії запропонував нову версію статусу Гетьманщини. Показано, що в основі обґрунтувань дослідника лежить специфічне трактування обсягу влади Богдана Хмельницького, базоване на вириванні з історичного контексту стратегій українських міщан та православного духовництва щодо легітимізації своїх прав і привілеїв в умовах глибоких трансформацій в українському суспільстві в середині XVII ст. Спростовуються аргументи Я.Лазарева, на яких спирається головний концептуальний висновок дослідника про недовершеність процесу формування держави на українських землях та прогресивної ролі Російської імперії в одержавленні Гетьманщини та осягнення гетьманом повноти своєї територіальної влади.

Ключові слова: ранньомодер, Українська держава, Гетьманщина.

Важливою складовою сучасного наукового дискурсу в російській історіографії є інтерпретація характеру самоорганізації українців на тих теренах, які перебували під булавою Б.Хмельницького. Якщо в радянські часи російські історики лише побіжно прохоплювалися про українську державність середини XVII ст., фактично уникаючи предметної розмови на цю тему, то нині факт існування Української держави майже ніхто із серйозних дослідників не піддає сумніву [1, с. 91; 5, с. 177; 11, с. 335–336; 12, с. 61]. Теза ж про Гетьманщину як “ефемерну державу, яка не існує” [3, с. 491] залишається на маргінесі, набувши вигляду оксюмору. А В. Артамонов подібно до магістральної лінії в сучасній українській історіографії ставить на один щабель Гетьманщину з сусідніми державами, правителі яких мусили шукати зверхності сильнішого володаря: “Звичайно для молдавських господарів, українських гетьманів, грузинських царів чи остзейського дворянства вільна унія чи конфедеративний союз... були б ідеальним варіантом, але доводилося враховувати реальне співвідношення сил в регіоні” [2, с. 608].

Реальний статус Гетьманщини у складі Речі Посполитої трактується як автономія, коріння легітимного існування якої сягають Зборівської угоди 1649 р. [12, с. 61]. Визнається, однак, що вже на початку 1649 р. під час переговорів з королівськими комісарами, очолюваними Адамом Киселем у Переяславі, Б.Хмельницький та його оточення висунули та обґрунтували “програму незалежного існування України поза Польсько–Литовською державою” [4,

с. 200]. Проте ця незалежність для більшості сучасних російських істориків звісно ж передбачала лише вихід зі складу Речі Посполитої, а не створення власної незалежної держави й розглядалася старшиною винятково як інструмент, що уможлиблював наступний важливий крок. Ним мало стати вікопомне “возз’єднання України” з Московською державою, Н.Рогожин та Г.Санін спеціально підкреслювали, що саме “одночасно з ідеєю незалежності восени 1648 р. Хмельницький починає розробляти ідею возз’єднання з Росією” [11, с. 336]. У свою чергу, Б.Флоря наголошував, що на початку 1649 р. у Б.Хмельницького, з одного боку, формувалися плани створення незалежної держави, а з іншого – наміри визнати зверхність московського царя [14, с. 46–50].

Єдиним, хто предметно піддав сумнівам створення Б.Хмельницьким держави під час української Національно-визвольної війни, а й державність Гетьманщини, як таку, взагалі став Я.Лазарєв. Та ще тезово в аналогічному руслі висловився А.Шкваров: “уявляти затвержені в 1654 р. права Війська Запорозького, тобто реєстрового козацтва як права всієї Малоросії, а гетьмана зображати главою уряду значить спотворювати сутність Переяславської ради” [15, с. 128].

Підходи А.Лазарєва принципово відрізняються від невизнання ранньомодерної української державності в російській історіографії радянських часів. Якщо тоді все зводилося до банального замовчування, поєданого з навіюванням уявлень про прискорену інтеграцію українського світу в московський, то Я.Лазарєв навпаки пропонує концепцію, яка пробує довести незавершеність державного будівництва в Україні та робить Московію джерелом одержавлення Війська Запорозького. Як концептуалізував Я.Лазарєв, “державність у рамках Українського гетьманату формувалася в результаті неформального пакту з боку царського уряду, який дозволив козацьким інститутам самоуправління на неофіційному рівні поширити свою владу практично на всю територію “Малої Росії”, а не в рамках офіційних договорних відносин” [10, с. 219]. Однак повноцінною державою Гетьманщина так ніколи і не стала. Українське державотворення обмежилося тим, що “в кінці 20–х рр. XVIII ст. завдяки “санкції” російського уряду, Військо Запорізьке на просторах Малої Росії перетворюється у відносно автономне напівдержавне утворення – Гетьманську Україну” [7, с. 6]. Парадоксально, але у 20–30–ті рр. XVIII ст., за консенсусними уявленнями в історіографічній спільноті (з російськими дослідниками включно) тривав новий етап централізації та уніфікації Московії та розмивання автономії Гетьманщини, який розпочався після поразки повстання І.Мазепи. А отже підводиться підґрунтя під цілком інакшу інтерпретацію історії Гетьманщини у XVIII ст. та українсько-російських стосунків.

Доказова база, якою оперує дослідник, викликає багато сумнівів. У ній переплітається штучне обмеження вибірки фактів і процесів, подвійні стандарти та слабко поєднувальні під одним дахом суперечності, що відсовує на задній план і плідні спостереження. Я.Лазарєв не заперечує наявність у Гетьманщині владних інституцій як таких, але вважає їх суто козацькими, самоуправлінськими в козацькому

середовищі, не загальноукраїнськими. Дослідник готовий назвати їх навіть державними, але відмовляє в загальноукраїнськості. Тобто поняття “Козацька держава” слід сприймати буквально як суто козацьку станову структуру, а не як власне державу. Розуміючи під “Малою Росією”, територію, яка була приєднана в 1654 р. до Московії, Я.Лазарєв зазначає: “...якщо використовувати соціологічну категорію “Український гетьманат” / “Українська козацька держава” для позначення автономного державного утворення під владою гетьмана, то під нею належить розуміти не всю територію “Малої Росії” [10, с. 213].

У 2012 р. Я.Лазарєв в успішно захищеній кандидатській дисертації наполягав, що у другій половині XVII ст. “Мала Росія” мала дуже складну соціально-політичну структуру, яка включала в себе інститути самоуправління Війська Запорізького, православних церкви і шляхти, а також міст, які самоуправлялися по магдебурзькому праву” [7, с. 13]. Натомість роком пізніше підставою того, що не можна говорити про створення Б.Хмельницьким Української держави, залишається вже тільки той факт, що гетьман нібито не контролював міста, які перебували на магдебурзькому праві: “...в період повстання Б. Хмельницького і приблизно до входження даних територій до складу Російської держави існували анклавні невідконтрольні державній владі. Стосовно цих анклавів Хмельницький не міг виступати сувереном. До цих анклавів ми відносимо міста, які самоуправлялися по магдебурзькому праву” [10, с. 211]. Отже, опосередковано дослідник визнав поширення влади Б.Хмельницького на духівництво та шляхту, яка перебувала на теренах Гетьманщини. Тобто поза межами компетенції інститутів Гетьманщини залишалися лише міста, та й то не всі, а лише ті, які мали магдебургію.

У свою чергу невідконтрольність міст гетьманської владі виводиться з того факту, що міщани Києва в 1651 р. просили короля Речі Посполитої підтвердити їхні магдебурзькі права, а в 1654 р. київські та переяславські міщани звернулися до московського царя за окремим підтвердженням своїх прав і привілеїв, що спонукало до політичної активності міщан інших міст на магдебурзькому праві, оскільки ці міщани не бажали підкорятися козацькій адміністрації. Більше того, саме такий спротив міст вистелив дорогу до появи там царських воєвод [10, с. 212]. Українські гетьмани не контролювали міста на магдебурзькому праві аж до 20–30–х рр. XVIII ст. Гетьман стосовно міст “міг мати статус лише своєрідного покровителя”. Відповідно, в Гетьманщині зберігалися “анклави, невідконтрольні гетьманській владі”, “Гетьманська Україна” / “Гетьманщина” не тотожна “Малій Росії” [9, с. 410]. І лише дозвіл Петербурга в кінці 1720–х рр. провести генеральні слідства про маєтності полків призвів до закріплення всієї території за гетьманською владою, а землі перевів у підпорядкування Скарбу. Це й дало козакам владу над всіма українськими станами, тобто перетворило Гетьманщину на державу: “Остаточне “завоювання” козацькою елітою Малої Росії формально було закріплене в 20–30–ті рр. XVIII ст. внаслідок складання т.зв. генеральних слідств, тобто перепису усіх землеволодінь у регіоні” [8, с. 138].

Постулюючи за допомогою зазначених вище аргументів нібито невідконтрольність міст на магдебурзькому праві гетьманській владі та епохальність у цьому сенсі генерального слідства про маєтності полків, Я.Лазарев не враховує низку важливих питань, які не вписуються в його концепцію, свідчачи про те, що інтереси міщан стосовно збереження самоуправління сплутані ним з проблемою існування чи ні державної влади. По-перше, як бути з територіальним чинником, враховуючи, що в деяких містах магдебургія не охоплювала всієї локації (приміром Київ) і виходить, що одна частина міста перебувала в “Козацькій державі”, інша ж ні. Якщо навіть уявити, що Б.Хмельницький та його оточення у стосунках з Москвою старалися лише про права і привілеї козаків, як до Березневих статей потрапили пункти про права міщан та шляхти?

Аргументи про звертання міських громад до короля Речі Посполитої та до царя за підтвердженням магдебургії вирвані з контексту проблеми легітимації Гетьманщини як держави. Оскільки в 1651 р. відновлена Українська держава ще не набула міжнародного визнання, міщани, природно, воліли звертатися до легітимного монарха – короля, тоді як у 1654 р., після того як через Москву було досягнуто легітимації держави поспішили разом з духівництвом дістати підтвердження у царя як у володаря вищого рівня й водночас зверхника Б.Хмельницького і використати це для зміцнення своєї позиції у змаганнях проти козацьких влучань у міське самоуправління. Якщо прямувати за такою логікою, то й приватні особи, які випрошували у царя чи короля підтвердження своїх привілеїв (а таких осіб не бракувало), автоматично виходили з-під влади гетьмана. Не ясно також, чому підпорядкування духівництва гетьманові в кінцевому рахунку визнається, хоча аналогічні кроки міщан інтерпретуються як свідчення невідконтрольності міст державній владі.

Конфлікти між козацькою адміністрацією та міським самоуправлінням не мають жодного стосунку до питання про державність, оскільки в такому випадку можна заперечити існування будь-якої європейської держави, адже скрізь періодично виникало протистояння між державною владою та містами. Щодо воєвод, то їхня поява була викликана намірами Москви забити палі для постійно втручання у справи Гетьманщини, і цар прагнув поставити воєвод у стратегічно важливі міста, без огляду на проблему магдебургії. Уже в першому переліку міст, куди царський указ від 2 травня 1658 р. передбачав уведення воєвод магдебурзького права, був Миргород [16, с. 261]. Зрештою, не зрозуміло як проведення генерального слідства по маєтності полків, ініційоване козацькою старшиною, вплинуло на обсяг гетьманської влади над містами з магдебурзьким правом. До того ж, якщо взяти до уваги, що, за визнанням самого Я.Лазарева, Петербург не робив ніяких формальних кроків, які б засвідчували появу нової якості стосунків в Гетьманщині.

На перетині всього цього впливає очевидна штучність спроб обмежити Гетьманщину до козацького самоуправління, а Московією подати як джерело підвищення її статусу до напівдержавного утворення.

Фактично Гетьманщину ставлять на одну дошку з Військом Донським, Військом Терським та Військом Яїцьким. “Обездержавлення” Гетьманщини, проведення вододілу між “Гетьманщиною” та “Малою Росією” перегукується з новітніми спробами в українській історіографії подати Гетьманщину за “політію” [6, с. 6]. Така інтерпретація покликана полегшити обґрунтування логічності та доцільності уніфікаційного курсу Московії, адже розмивати довелося нібито не повноцінну державу, а лише козацьке самоуправління.

У рамках специфічного потрактування Я.Лазаревим ранньомодерного українського державотворення на особливу увагу заслуговує потрактування дослідником Переяслава 1654 р. Згідно з ним, суб’єктами в Переяславі і під час укладення Березневих статей та остаточного формування договірної системи були, з одного боку, Московська держава, а з іншого – “інститути самоуправління Війська Запорозького, православної церкви та шляхти, а також міст, які самоуправлялися по магдебурзькому праву” [7, с. 13]. Під час укладення Березневих статей 1654 р. козацькій старшині йшлося про “узакононення свого домінуючого становища в історичній області відомій як “Мала Росія” [10, с. 211]. Однак і в Березневих статтях і подальших українсько-російських договорах гетьман “фігурував як глава Війська Запорозького, а самі угоди з ним регулювали відносини царського уряду тільки з козацьким населенням “Малої Росії” [9, с. 410]. З міщанами та духівництвом Москва уклала свої пакти і “даний формат автоматично передбачав піднесення російських царів у ранг суверенів над корпораціями “Малої Росії”. [10, с. 212]. І лише в 1660–1670-х рр. у зв’язку з прагненням Московії забезпечити лояльність козацької верхівки “склався неформальний “пакт””, який полягав у “фактичному визнанні російською стороною за адміністративно-судовими структурами Війська Запорозького домінуючого положення стосовно решти населення “Малої Росії” [7, с. 14].

Відтак заперечується і міждержавний характер Березневих статей та решти подібних договорів, і українська суб’єктність у міжнародних відносинах. Заодно підводиться підґрунтя під пояснення правової вмотивованості поглинального курсу московських царів. Зрештою, втручання Московії у внутрішні справи Гетьманщини в 1660–1670-ті рр. фактично подається як джерело посилення Гетьманщини, а не її ослаблення в горнілі трагічної громадянської війни. Останній чинник є точкою дотику концепції Я.Лазарева з іншими традиціоналістськими інтерпретаціями, попри всі розбіжності, лише підкріплюючи тлумачення переходу Гетьманщини під зверхність Московії як оптимального шляху для всього українського світу.

Список використаних джерел

1. Артамонов В.А. Позиции гетманской власти в России и на Украине в конце XVII – начале XVIII вв. // Россия–Украина: история взаимоотношений / Отв. ред. А.И. Миллер, В.Ф. Репринцев, Б.Н. Флоря. – Москва, 1997. – С.89–100.
2. Артамонов А. Украинско–русская конвергенция в последней трети XVII – XVIII веках // Украина в Центрально–Східній Європі (з найдавніших часів до кінця XVIII ст.). – Київ, 2005. – №5. – С.607–622.
3. Бабулин И.В. Ответ рецензенту (Таирова–Яковлева Т.Г. Рецензия на книгу Бабулин И.В. Князь Семен Пожарский и Копотская битва (СПБ, 2009)) // История военного дела. Исследования и источники. – 2014. – Т.IV. – С.490–493.

4. Заборовский Л.В. Порты, Крымское ханство и государства Центральной и Восточной Европы в 1648–1654 гг. // Османская империя и страны Восточной и Юго–Восточной Европы в XVII в. Часть 1. Главные тенденции политических взаимоотношений / Отв. редактор Г.Литаврин. – Москва, 1998. – С.190–225.
5. Заборовский Л.В., Флоря Б.Н. Народно–освободительная война украинского народа и отношения католической, униатской и православной церкви в Восточной Европе в середине XVII в. // Дмитриев М.В., Заборовский Л.В., Турилов А.А., Флоря Б.Н. Брестская уния 1596 г. и общенационально–политическая борьба на Украине и Белоруссии в конце XVI – первой половине XVII в. Часть вторая. Брестская уния 1596 г. Исторические исследования / Отв. ред. Б.Н. Флоря. – Москва, 1999. – С.175–188.
6. Кравченко В. Харьков / Харків: столица Пограничья. – Вильнюс, 2010.
7. Лазарев Я.А. Великороссийская администрация на Гетманской Украине в 1700–1727 гг. – Автореф. к. и. н. – Екатеринбург, 2012.
8. Лазарев Я.А. Киевская губерния и Гетманская Украина в период первой и второй губернских реформ Петра I // Известия Уральского федерального университета. Серия 2 (Гуманитарные науки). – 2012. – №2 (102). – С.133–145.
9. Лазарев Я.А. “К вашей яснеложности охочий слуга”: к вопросу о функционировании неправительственных связей в российско–украинских отношениях в 20–е – первой половине 30–х гг. XVIII в // Правящие элиты и дворянство в России во время и после петровских реформ (1682–1750). – Москва, 2013. – С.408–439.
10. Лазарев Я. “Ласковский телок двух маток сосет”: к вопросу о природе украинской государственности во второй половине XVII – первой трети XVIII в. (в порядке дискуссии с Т.Чухлибом) // Исторический вестник. – Москва, 2013. – Т.4 (151). – С.206–234.
11. Рогожин Н.М., Санин Г.А. Россия и Украина в XVI–XVIII вв. // История и историки. Историографический вестник. 2004. – Москва, 2005. – С.301–366.
12. Санин Г.А. Антиосманские войны в 70–90–е годы XVII века и государственность Украины в составе России и Речи Посполитой // Россия–Украина: история взаимоотношений / Отв. ред. А.Миллер, В.Ф. Репринцев, Б.Н. Флоря. – Москва, 1997. – С.61–75.
13. Санин Г. Богдан Хмельницкий и Иван Мазепа // Труды Института Российской истории РАН. – Москва, 2006. – Вып.6. – С.65–90.
14. Флоря Б.Н. Отношение украинского казачества к Речи Посполитой во время казачьих восстаний 20–30–х гг. XVII века и на начальном этапе Народно–освободительной войны // Славяноведение. – 2002. – №2. – С.80–101.
15. Шкваров А.Г. Петр I и казаки. – Санкт–Петербург, 2010.
16. Яковлева Т. Гетьманщина в другій половині 50–х рр. XVII століття. Причини і початок Руїни. – Київ, 1998.
7. Lazarev I.A. Velikorossiiskaia administratsiia na Getmanskoï Ukrainie v 1700–1727 gg. – Avtoref. kand. ist. nauk. – Ekaterinburg, 2012.
8. Lazarev I.A. Kiievskaia guberniia i Getmanskaia Ukraina v period pervoi i vtoroi gubernskih reform Petra I // Izvestiia Uralskogo federalnogo universiteta. Seria 2 (Gumanitarnye nauki). – 2012. – №2 (102). – S.133–145.
9. Lazarev I.A. “K vashei iasnovelozhnosti ohochii sluga”: k voprosu o funktsionirovanii nepravitelstvennykh svyazei v rossiisko–ukrainskikh otnosheniiah v 20–e – pervoi polovine 30– gg. XVIII v. // Praviashchie elity i dvorianstvo v Rossii vo vremia i posle petrovskih reform (1682–1750). – Moskva, 2013. – S.408–439.
10. Lazarev I.A. “Laskovyi telok dvoh matok soset”: k voprosu o prirode ukrainskoi gosudarstvennosti vo vtoroi polovine XVII – pervoi polovine XVIII v. (v poriadke diskusii s T.Chuhlibom) // Istoricheskii vestnik. – Moskva, 2013. – T.4 (151). – S.206–234.
11. Rogozhin N.M., Sanin G.A. Rossiia i Ukraina v XVII–XVIII vv. // Istoriia i istoriki. Istoriograficheskii vestnik. 2004. – Moskva, 2005. – S.301–366.
12. Sanin G. Antiosmanskie voiny v 70–90–e gody XVII veka i gosudarstvennost Ukrainy v sostave Rossii i Rechi Pospolitoi // Rossiia–Ukraina: istoriia vzaimootnosheniï / Otv. red. A.Miller, B.F. Reprintsev, B.N. Floria. – Moskva, 1997. – S.61–75.
13. Sanin G. Bogdan Hmel'nitskii i Ivan Mazepa // Trudy Instituta Rossiiskoi istorii RAN. – Moskva, 2006. – Vyp.6. – S.65–90.
14. Floria B.N. Otnoshenie ukrainskogo kazachestva k Rechi Pospolitoy vo vremia kazatskikh vosstaniï 20–30–h gg. XVII veka i na nachalnom etapie Narodno–osvoboditelnoi voiny // Slavianovedenie. – 2002. – №2. – S.80–101.
15. Shkvarov A.G. Petr I i kazaki. – Sankt–Petersburg, 2010.
16. Iakovleva T. Getmanshchyna v drugii polovyni 50–h rr. XVII stolittia. Prychyny i pochatok Ryiny. – Kyiv, 1998.

Maslak V. I., doctor (candidate of sciences), docent, head of the department of Ukrainian studies, V. Ostrohrsdskyi Kremenchuk national university (Ukraine, Kremenchuk), v.i.maslak.63@yandex.ua

Did the early modern Ukrainian state exist? The new attempt to justify the traditional Russian concept of Hetmanate

The article research the attempts of the Russian scholars who are representatives of the traditional segment of contemporary Russian historiography to deny the fact of existing of early modern Ukrainian state – Hetmanate – in the second half of the XVII century. The conceptual approaches of young historian I.Lazarev who offer in the framework of the imperial paradigm a new version of the Hetmanate's status was investigated. As it was examined the appearance of the I.Lazarev's concept became the result of his specific interpretation of the level of hetman Bohdan Khmelnytskyi's power and the strategies of the Ukrainian Orthodox clergy and the inhabitants of the town having Magdeburg law for the preservation own right and prerogatives in the Hetmanate. I.Lazarev artificially and speculatively separates these strategies from historical context of the deep transformation taking place in the Hetmanate during the XVII century. There were refuted the main arguments on which the above–mentioned concept is based.

Keywords: early modern, Ukrainian state, Hetmanate.

Маслак В. И., кандидат исторических наук, доцент, заведующий кафедрой украинологии, Кременчугский национальный университет им. В. Остроградского (Украина, Кременчуг), v.i.maslak.63@yandex.ua

Существовало ли раннемоде́рное Украинское государство? Новая попытка переобосновать традиционную российскую концепцию безгосударственности Гетманщины

Исследуется новейшая попытка поставить под сомнение государственность Гетманщины во второй половине XVII века. Проанализированы концептуальные подходы Я.Лазарева, который в русле великодержавного прочтения украинской истории предложил новую версию статуса Гетманщины. Показано, что в основание построений исследователя положена специфическая интерпретация власти Богдана Хмельницкого, базирующаяся на вырванных из исторического контекста стратегиях украинских мещан и православного духовенства относительно легитимации своих прав и привилегий в условиях глубоких трансформаций, которые переживала Украина в середине XVII века. Опровергается аргументация Я.Лазарева, на которой зиждется главный концептуальный вывод исследователя о недоформировании государства на украинских землях и существенной положительной роли Российской империи в превращении Гетманщины в государство и в соответствующем увеличении полномочий украинского гетмана.

Ключевые слова: раннемоде́рн, Украинское государство, Гетманщина.

* * *

References

1. Artamonov V.A. Pozitsii getmansoi vlasti v Rossii i na Ukrainie v kontse XVII – nachale XVIII vv. // Rossiia–Ukraina: istoriia vzaimootnosheniï / Otv. red. A.Miller, B.F. Reprintsev, B.N. Floria. – Moskva, 1997. – S.89–100.
2. Artamonov A. Ukrainsko–russkaia konvergentsiia v poslednei treti XVII – XVIII vekah // Ukraina v Tsentralno–Shidnii Evropi (z naïdavnishykh chasiv do kintsia XVIII st.). – Kyiv, 2005. – № 5. – S.607–622.
3. Babulin I.V. Otvet retsenzentu (Tairova–Iakovleva T.G. Retenziia na knigu Babulin I.B. Kniiaz Semen Pozharskii i Konotopskaia bitva (SPB, 2009)) // Istoriia voïennogo dela. Issledovaniia i istochniki. – 2014. – T.IV. – S.490–493.
4. Zaborovskii L.V. Porta, Krymskoïe hanstvo i gosudarstva Tsentralnoi i Vostochnoi Evropy v 1648–1654 gg. // Osmanskaia imperiia i strany Vostochnoi i Iugo–Vostochnoi Evropy v XVII v. Chast I. Glavnyie tendentsii politicheskikh vzaimootnosheniï / Otv. red. G.Litavrin. – Moskva, 1998. – S.190–225.
5. Zaborovskii L.V., Floria B.N. Narodno–osvoboditelnaia voïna ukrainskogo naroda i otnosheniia katolicheskoi, uniatskoi i pravoslavnoi tserkvi v Vostochnoi Evropie v seredine XVII v. // Dmitriev M.V., Zaborovskii L.V., Turilov A.A., Floria B.N. Brestskaia uniiia 1596 g. i obshchestvenno–politicheskaia borba na Ukrainie i Belorussii v kontse XVI – pervoi polovine XVII v. Chast vtoraiia. Brestskaia uniiia 1596 g. Istoricheskie issledovaniia. Otv. red. B.N. Floria. – Moskva, 1999. – S.175–188.
6. Kravchenko V. Harkov / Kharkiv: stolitsa Pogranich'ia. – Vilnius, 2010.